

νομίσματος τῆς χώρας, κλονίζουσα ἐπικινδύνως τὴν οικονομικὴν ζωὴν τοῦ τόπου. Πρὸς ἐξυγίανσιν καὶ σταθεροποίησιν τοῦ νομίσματος καὶ γενικῶς πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς ἀπειλουμένης οικονομικῆς κρίσεως, ἡ παρούσα Κυβέρνησις δὲν λαμβάνει δραστηρικὰ μέτρα, ἀδυνατοῦσα νὰ προβῇ εἰς τὴν ἀπαραίτητον ἐξυγίανσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ ὁποίου τὸ ἔλλειμμα, παρ' ὅλην τὴν φαινομενικὴν αἰσιοδοξίαν, ὑπερβαίνει τὸ δισεκατομμύριον.

Τὰ κυριώτερα ποσὰ τῶν δημοσίων δαπανῶν καταναλίσκονται πρὸς συντήρησιν πολυτελῶν ὑπηρεσιῶν ὡς καὶ ὁ ργανισμὸς μαχίμου δυνάμεως μὴ ἀνταποκρινόμενου εἰς τὰ οικονομικὰ τῆς χώρας. Διὰ νὰ ἐπιτευχθοῦν αἱ ἀπαραίτητοι σοβαραὶ οἰκονομαὶ χρειάζεται ὅχι μόνον ἐπιμελὴς περισυλλογὴ καὶ ριζικὴ μεταρρύθμισις κρατικῶν ὑπηρεσιῶν, ἀλλὰ καὶ ριζικὴ μεταβολὴ στρατιωτικοῦ καὶ ναυτικοῦ συστήματος. Τοῦτο ὅμως θὰ ἀπότην καὶ καθορισμὸν ἐξωτερικῆς πολιτικῆς κατὰ τρόπον ἀνάλογον πρὸς τὴν οἰκονομικὴν ἀντοχὴν καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς χώρας. Πρὸς τοῦτο δὲν βλέπομεν διατεθειμένην τὴν παρούσαν Κυβέρνησιν. Ἀλλὰ ἐκτὸς τούτου ὑπάρχει καὶ ἄλλος κίνδυνος σήμερα. "Οἱ εὐημερεῖτε. Ἡ παραγωγὴ ἔχει ἱκανοποιητικὴν ἀπόδοσιν. Αἱ τιμαὶ τῶν προϊόντων εἶναι καλαί. Μὴ νομίσητε ὅμως ὅτι τοῦτο θὰ διαρκέσῃ ἐπὶ μακρόν. Δὲν λέγω τι νέον πρὸς τὸν λαὸν τῆς Ἡλείας, δεινὰ εἰς τὸ παρελθὸν παθόντα. Σήμερον, ἀσχετῶς πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ νομίσματος, φαινομενικῶς ἐπιδρῶσαν ἐπὶ τῶν τιμῶν τῶν προϊόντων, καὶ ἕτερος λόγος συντρέχει νὰ διατηροῦνται αἱ τιμαὶ ὑψωμέναι: Αἱ χῶραι τῆς Εὐρώπης, μὴ συνελθοῦσαι ἐντελῶς ἀπὸ τὴν δοκιμασίαν τοῦ πολέμου, δὲν παράγουν τὸ μέγιστον δυνατὸν ποσὸν προϊόντων. "Οταν ὅμως συνέλθουν καὶ ἐνταθῇ ἡ παραγωγὴ, ἰδίᾳ τῆς Ρωσσίας, τότε αἱ τιμαὶ τῶν ἐλληνικῶν προϊόντων θὰ ἐκπέσουν καὶ τότε, ἐὰν ἡ Κυβέρνησις δὲν ἔχῃ προηγουμένως λάβει σύντονα μέτρα νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν Γεωργίαν, θὰ ἔχωμεν κρίσιν σοβαρωτάτην. Πρὸς ἀντιμετώπισιν αὐτῆς πρέπει νὰ γίνῃ κεφαλαιοποίησις οὕτως εἰπεῖν μέρους ἐθνικῶν κερδῶν, κεφαλαιοποιήσις ὅχι εἰς χρημὰ ἀλλὰ εἰς ἔργα μεγάλαν, συγκοινωνίας, διευκολύνσεως τῆς παραγωγῆς καὶ μεταφορᾶς προϊόντων, ἀποξηράνσεως ἐλῶν, διαρρυθμίσεως κολίτης χειμάρρων, κατασκευῆς λιμένων ἐξαγωγῆς καὶ ἐνισχύσεως ἐν γένει τῆς Γεωργίας, ἵνα κατὰ τὴν ἀναπότρεπτον στιγμὴν τῆς κρίσεως, ἡ Γεωργία οὔσα ἀνεπτυγμένη διὰ τῶν ἀνωτέρω καὶ ἄλλων μέτρων, ἰδίᾳ ἀγροτικῆς ἀσφαλείας, δυνήθῃ — ἐλαττωμέναν καὶ τῶν ἐξόδων τῆς καλλιέργειας καὶ τῆς μεταφορᾶς — νὰ ἀντεπεξέλθῃ εἰς τὴν ὑποτίμησιν τῶν προϊόντων διὰ ἐντατικῆς παραγωγῆς. Εἶναι μικρὰ ταῦτα καὶ ἀσήμαντον νομίζετε τὴν ἐπίτευξιν αὐτῶν;

Ἀλλὰ ἂς ἔλθωμεν εἰς ἄλλο ζήτημα. Σεῖς οἱ γονεῖς παρατηρήσατε τί συμβαίνει εἰς τὴν Ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν Παιδείαν; Εἶναι δύο ἀντίπαλα στρατόπεδα, ἄλλα οἱ μὲν καὶ ἄλλα οἱ δὲ πράττοντες, διώκοντες, ὑβρίζοντες, φυλακίζοντες ἀλλήλους καὶ καταντήσαντες, διὰ τῶν ἐσωτερικῶν γλωσσοκομματικῶν μερίδων των, τοιαύτην τὴν ἐκπαίδευσιν, ὥστε τὰ παιδιὰ μας νὰ μὴ μανθάνουν τίποτα.

Καὶ ποῦ εἶναι ἡ περιωπὴ τοῦ Κλήρου, ἄνευ τῆς ὁποίας ἀδύνατος ἡ διατήρησις τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος παρὰ τῷ λαῷ; Τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα, λόγῳ τῆς καταστάσεως τοῦ Κλήρου, ἔχει καταπέσει καὶ ἀπειλεῖται τὸ θεμέλιον τῆς κοινωνίας.

Ποῦ ἡ θετικὴ λύσις τοῦ προσφυγικοῦ ζητήματος κατὰ τρόπον σώζοντα τὴν χώραν καὶ τοὺς πρόσφυγας ἀπὸ ἐπαπειλοῦντας κοινωνικοὺς κινδύνους;

Δὲν νομίζω ταῦτα περιττὰ καὶ ἀσήμαντα, ἀνάξια προσοχῆς τῶν σημερινῶν κομμάτων. Πολλοὶ ἴσως θεωροῦν ταῦτα περιττὰ, ἀφοῦ δὲν δύνανται νὰ μεταβάλουν τὸ πολίτευμα. Ἀλλὰ τί σημασίαν θὰ ἔχῃ τὸ πολίτευμα ἐὰν δὲν ἔχωμεν πολιτισμόν; Γνωρίζετε ὅτι μολονότι εἴμεθα λαὸς εὐθύς, στερούμεθα ἐν τούτοις πολιτισμοῦ, διότι πολιτισμὸς δὲν ὑπάρχει ὅταν λείπουν ὅσα ἀνωτέρω ἐξέθεσα καὶ τῶν ὁποίων τὴν ἐπίτευξιν θὰ ἐπιδιώξῃ τὸ κόμμα τῶν Ἐλευθεροφρόνων.

Ἴδου ἡ πολιτικὴ τοῦ κόμματος τῶν Ἐλευθεροφρόνων καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἀνωτέρων ἰδεωδῶν, καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὕλικὴν εὐημερίαν τοῦ λαοῦ, ἰδοὺ εἰς ποῖον δρόμον θὰ σᾶς ὀδηγήσῃ. Δὲν εἶναι ἀπλῶς καλῦτερος, εἶναι ὁ μόνος δρόμος, ἀλλὰ πλήρης ἀκανθῶν καὶ τριβῶν, ἰδίᾳ δι' ἐμὲ ἀλλὰ καὶ διὰ σᾶς. Ἐὰν ἐπιμένω νὰ σᾶς ὀδηγήσω εἰς τὸν δρόμον τοῦτον, τὸ πράττω διότι εἶμαι βέβαιος ὅτι παρεκτρεπόμενοι ἐντεῦθεν ἢ ἐκεῖθεν ὑπὸ δημαγωγῶν ἤχθητε κατὰ κρημνῶν ἐξ ὧν τῶν μερῶν. Ὅπόθεν διήλθον ἀντελήφθη, ὅτι ὁ ὑγιὲς λαός, ὁ ἐργαζόμενος καὶ πραγματικῶς παράγων, σκέπτεται ἀκριβῶς ὅπως καὶ ἐγώ. Ἐὰν ἐγὼ ἐν τῷ μέσῳ τῆς συγχύσεως ἐτόλμησα νὰ εἴπω μετὰ θάρρους τὴν ἀλήθειαν, ἔπραξα τοῦτο, διότι ἐγνώριζα ὅτι τὸ θάρρος τοῦτο θὰ ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τῆς νοημοσύνης τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ ἂν δὲν ἀνεγνωρίζετο, ἐγὼ ὠφείλον νὰ εἴπω τὴν ἀλήθειαν. Ἡ δύναμις ἐνὸς πολιτικοῦ δὲν ἔγκειται εἰς τὸ νὰ κολακεύῃ τὰ πάθη, ἀλλὰ νὰ λέγῃ τὴν ἀλήθειαν ὅσον πικρὰ καὶ ἂν εἶναι, διότι ἐὰν πεισθῇτε ὅτι λέγω τὴν ἀλήθειαν θὰ εἴπητε: «Μᾶς ἐπίκρανε ἀλλὰ μᾶς εἶπε τὴν ἀλήθειαν!»

Καὶ εἰς τὸ παρελθὸν εἶπον πικρὰ πράγματα, μόνος, ἐν ἡμέραις πολεμικῆς ἀλλοφροσύνης, ἀλλὰ κατόπιν ἀνεγνωρίσατε ὅτι ἔλεγον τὴν ἀλήθειαν. Ἄν ἐπιμένω καὶ τώρα νὰ με ἀκολουθήσετε, τὸ πράττω διότι ἔχω πεποίθησιν ὅτι ὁ δρόμος εἰς τὸν ὁποῖον σᾶς ὀδηγῶ εἶναι ὁ ὀρθὸς καὶ ἔχω πίστιν εἰς τὸν σῶφρονα καὶ νοήμονα λαὸν τῆς Ἡλείας καὶ ἐν γένει εἰς τὸν ἐλληνικὸν λαόν.

Μὲ τὴν πεποίθησιν αὐτὴν ἐπιτρέψατε νὰ ἀπευθύνω πρὸς ὑμᾶς ἐγκάρδιον χαιρετισμόν, ἀναφωνῶν «Ζήτω ὁ Λαὸς τῆς Ἡλείας».

36α

Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Ἄρθρο τοῦ Ι. Μεταξᾶ στὴν «Πολιτεία» τῆς 2 Ἰουλίου 1924

Ἄς ἔλθωμεν τώρα εἰς τὴν Μικρασιατικὴν πολιτικὴν τὴν ὁποίαν ἡκολούθησεν ἡ Ἑλλάς ἀπὸ τοῦ 1915 καὶ ἐντεῦθεν. Μέχρι τοῦ 1915 ἡ Ἑλλάς δὲν εἶχε καμίας Μικρασιατικὴν πολιτικὴν, ἐκτὸς ἐὰν θεωρηθῇ ὡς τοιαύτη ἡ κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1914 προταθεῖσα ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν.

Ὁ ἐλληνισμὸς ὅμως ἔκαμεν ἀφ' ἐαυτοῦ τοιαύτην, οὐχὶ ἐνσυνειδήτως, ἀλλ' ὠθούμενος ὑπὸ τῆς ἐμφύτου ζωτικῆς αὐτοῦ δυνάμεως. Ἀπὸ τοῦ 1830 καὶ ἐντεῦθεν, ὁρμώμενος ἀπὸ τῶν παραλίων καὶ τινων κέντρων τοῦ ἐσωτερικοῦ, ἠϋξάνεν, ἐπεξετείνετο, προώδευεν, ἤκμαζεν ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος περισσότερον. Εἰς τοὺς αὐτόχθονας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Ἑλληνας προσετίθεντο διαρκῶς ἀποικοὶ ἐκ τῆς εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος. Ἡ τοιαύτη πρὸδος τοῦ ἐλληνισμοῦ ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἐγένετο βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον, καὶ δὲν εἶναι καταφανὴς παρὰ ἐκ τῆς συγκρίσεως κατὰ μεγάλαν χρονικὰ διαστήματα δύο ἢ τριῶν δεκαετηρίδων. Ἀλλ' ἦτο ἀσφαλές. Ἡ Σμύρνη π.χ. εἶχε τὸ 1812 60 χιλ. Τούρκους καὶ 25 χιλ. Ἑλληνας, τὸ 1840 45 χιλ. Τούρκους καὶ 55 χιλ. Ἑλληνας, τὸ 1868 40 χιλ. Τούρκους καὶ 75 χιλ. Ἑλληνας, τὸ 1884, κατὰ Ρεκλὺς, 120 χιλ. Ἑλληνας, τὸ 1910, κατὰ Dupont καὶ τουρκικὰς στατιστικάς, 135 χιλ. Ἑλληνας μὴ συνυπολογιζομένων τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων. Οὕτω ὁ ἐλληνισμὸς μέχρι τοῦ 1915 κατέκτα ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἑξαπλοῦς βῆμα πρὸς βῆμα, βραδέως ἀλλ' ἀσφαλῶς, ὅτε κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1915 ὁ κ. Βενιζέλος ἐμπνευσθεὶς ἀπὸ τὰς γνωστὰς ἀγγλικὰς προτάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἂν ἡ Ἑλλάς ἤθελε παράσχει βοήθειαν εἰς τὴν Σερβίαν κατὰ τῶν Αὐστριακῶν θὰ ἐλάμβανε σπουδαίας παραχωρήσεις εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, ἐνεκαίνισεν τὴν Μικρασιατικὴν πολιτικὴν τῆς ὁποίας ἔχομεν σήμερον πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ ἀναπόφευκτα ἀποτελέσματα.

Ὁ κ. Βενιζέλος ἐγνώριζεν ὅτι ἀπὸ καιροῦ, ἀπὸ τοῦ 1913, ἡσχολούμην μὲ μελέται ἐπὶ τοῦ Μικρασιατικοῦ προβλήματος, ἀπὸ πολιτικῆς καὶ πολεμικῆς ἀπόψεως. Αἱ μελέται μου αὗται ἦσαν ἐντελῶς ἰδιωτικά, καὶ δὲν τὰς εἶχον ἀνακοινώσει εἰς κανένα. Ἐνθυμούμαι μάλιστα ὅτι κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1913 ὁ κ. Βενιζέλος νομίσας ὅτι ἀποβλέπω εἰς ἐκστρατεῖαν κατὰ τῆς Μ. Ἀσίας, μὲ εἰρωνεύθη φιλικῶς διὰ τὴν βυζαντινὴν μεγαλομανίαν μου, ὡς ἐνόμιζε. Καὶ θὰ εἶχε πλήρες δίκαιον, ἐὰν ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἐνόμιζεν ἦτο ἀκριβές.

Τὴν 13 Ἰανουαρίου 1915, ὅμως, μὲ ἐκάλεσε, καὶ ἀνακοινώσας μοι ἀορίστως ὅτι μᾶς προσεφέροντο τμήματα τῆς Μ. Ἀσίας, προσέκλεισεν τὴν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μελετῶν μου πρῶτην ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου συζήτησιν. Τὴν 15ην Ἰανουαρίου 1915, μὲ ἐζήτησεν ἐκ νέου καὶ τότε μοι ἀνεκοίνωσε τὸ γνωστὸν τηλεγράφημα τοῦ κ. Γκερέυ περὶ παραχωρήσεων εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας ἐὰν ἐδεχόμεθα νὰ ὑποστηρίξωμεν τοὺς Σέρβους κατὰ τῶν Αὐστριακῶν πάντοτε, δηλαδὴ πρὸς τὸν Δούναβιν. Ἐπηκολούθησε δευτέρα συζήτησις καθ' ἣν ἀνέπτυξα εἰς τὸν κ. Βενιζέλον πλὴν τῶν ἄλλων καὶ τὰς ἐπὶ τοῦ Μικρασιατικοῦ ζητήματος ἀπόψεις μου.

Τῶν δύο τούτων συνεντεύξεων ἐκράτησα λεπτομερεῖς σημειώσεις. Ἐπηκολούθησαν ἄλλωστε καὶ σχετικὰ ἐκ μέρους μου πρὸς τὸν κ. Βενιζέλον ὑπομνήματα. Ἐκ τῶν ὑπ' ὄψιν μου στοιχείων τὰ ὅποια ἀνάγονται εἰς ὅλον τὸ τότε πολιτικὸν καὶ πολεμικὸν ζήτημα παραλαμβάνω μόνον ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ Μικρασιατικὸν πρόβλημα, καὶ ἐκ τούτου ἀποκλειστικῶς μόνον τὸ χρησιμεῖον μοι πρὸς ἀπάντησιν εἰς τὴν πρόκλησιν τῆς Δημοκρατικῆς Ἐνώσεως δι' οὗς λόγους ἐξέθηκα ἐν ἀρχῇ.

Αἱ ἰδέαι τὰς ὁποίας ἀνέπτυξα καὶ ὑπεστήριξα κατὰ τὰς συζητήσεις ταύτας ἦσαν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς καὶ ἐν συντομίᾳ αἱ ἐξῆς :

Ἐκ τῶν δέκα ἑκατομμυρίων πληθυσμοῦ τῆς Μ. Ἀσίας ἔπρεπε νὰ θεωρήσωμεν θετικῶς ὡς Ἑλληνας τὸ πολὺ δύο ἑκατομμύρια, Μουσουλμάνους δὲ ἑπτὰ ἑκατομμύρια, τοῦ ὑπολοίπου ἐνὸς ἑκατομμυρίου διανεμομένου εἰς διαφόρους φυλάς. Ταῦτα εἰς στρογγυλοὺς ἀριθμοὺς καὶ κατὰ στατιστικὰς οὐχὶ δυσμενεῖς πρὸς ἡμᾶς.

Τὰ δύο ταῦτα κατ' ἀνώτατον ὅριον ἑκατομμύρια Ἑλλήνων ἦσαν κατεσπαρμένα κατὰ τὸ πλεῖστον μὲν εἰς τμήματα τῆς παραλίας ἀπὸ Τραπεζοῦντος μέχρι Κιλικίας, οὐχὶ βεβαίως ἐν συνεχείᾳ· δύο δὲ ἦσαν αἱ πυκνότεραι ὁμάδες : ἡ τῶν παραλίων τοῦ Πόντου, καὶ ἡ τῶν παραλίων τῆς Ἰωνίας, ὑπὸ μεγίστης ἀποστάσεως χωριζόμεναι. Τὸ δὲ μικρότερον μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ἦτο κατεσπαρμένον εἰς τὴν ἐνδοχώραν ὀλίγων τμημάτων τῆς παραλίας, καὶ εἰς τινὰ κέντρα τοῦ ἐσωτερικοῦ. Ἀλλὰ παντοῦ ὅπου καὶ ἂν ἔζων οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἀναμειγμένους μὲ τοὺς Μουσουλμάνους, πλὴν ὀλιγίστων παραλιακῶν πόλεων κατοικουμένων ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Ἑλλήνων.

Τὰ ἑπτὰ ἑκατομμύρια Μουσουλμάνων δὲν ἦσαν βέβαια ὅλα τουρκικῆς καταγωγῆς. Ἀλλὰ δὲν ἔπρεπε νὰ παραγνωρίζωμεν τὴν πραγματικὴν ἀλήθειαν : ὅτι τὸ θρήσκευμα ἀντικαθίστα παρ' αὐτοῖς τὴν ἰδέαν τῆς ἐθνικότητος καὶ συνεπῶς ὅτι ἐν ἀγῶνι κατ' αὐτῶν θὰ τοὺς εἶχομεν ὅλους συνηνωμένους ἐναντίον μας ὡς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ διαπνεομένου καθ' ἡμῶν μίσους. Π.χ. οἱ ἐν Μ. Ἀσίᾳ Βόσνιοι, Μουσουλμάνοι, Τουρκοκρηῖτες, Πομάκοι, Θράκες, Γιουρῶκοι κλπ. κλπ. ἐθεώρουν ἑαυτοὺς Τούρκους, μηδεμίαν ἔχοντες ἰδέαν διαφορετικῆς φυλετικῆς καταγωγῆς. Ὁ τουρκικὸς, ὡς τὸν ὀνομάζωμεν οὕτω, πληθυσμὸς τῶν ἑπτὰ ἑκατομμυρίων, κατ' ὅσον ὡς συμπαγῆς μᾶζα εἰς τὸ ἐσωτερικόν· εἰς τὰς ἐνδοχώρας τῶν παραλίων τμημάτων ὅπου ἦσαν Ἕλληνες, ἐπλεόναζεν ἀριθμητικῶς· εἰς δὲ τὰ παράλια ἦτο ἀναμειγμένος μετὰ τῶν Ἑλλήνων.

Ἐπὶ πλέον οἱ Τούρκοι ἦσαν ἐξησχημένοι πολεμικῶς. Ὅλοι εἶχον ὑπηρετήσει εἰς τὸν στρατὸν καὶ συμμετάσχει πολλῶν ἐκστρατειῶν. Ἐνῶ οἱ Ἕλληνες Μικρασιῶται δὲν εἶχον οὐδεμίαν στρατιωτικὴν ἐξάσκησιν, ἔζων δὲ ἐπὶ αἰῶνας βίον εἰρηνικόν, ἀσχολούμενοι εἰς ἔργα οὐδεμίαν ἔχοντα σχέσιν μὲ τὸν πόλεμον.

Ἡ ἑκτασίς τῆς Μ. Ἀσίας ἐκ πεντακοσίων εἰκοσι χιλιάδων τετραγωνικῶν χιλιομέτρων ἦτο τριπλασία καὶ πλέον τῆς Ἑλλάδος (ἡ σημερινὴ Ἑλλάς μετὰ τῆς Δυτικῆς Θράκης ἔχει ἑκτασίαν ἑκατὸν τριάκοντα χιλιάδων τετραγωνικῶν χιλιομέτρων περίπου). Τὸ μήκος τῆς Μ. Ἀσίας κατ' εὐθείαν γραμμὴν περίπου χιλίων ἐξακοσίων χιλιομέτρων (δηλ. περίπου ὅσον εἶναι ἀπὸ Μπρίντιζι μέχρι Βρυξελλῶν, ἦτοι τρεῖς φορές περισσότερον τοῦ μήκους ἀπὸ Πάργας μέχρι Δεδεαγάτς), τὸ πλάτος τῆς ἐξακοσίων χιλιομ. περίπου (δηλ. σχεδὸν ὅσον τὸ μήκος ἀπὸ Πάργας μέχρι Δεδεαγάτς). Τὸ δὲ ἐσωτερικόν, διασχιζόμενον ὑπὸ μεγάλων καὶ δυσβάτων ὁροσειρῶν, ἦτο πτωχότατον εἰς συγκοινωνίας· καὶ μόνον τὸ δυτικὸν αὐτῆς τμήμα εἰς μήκος ἐσωτερικοῦ τριακοσίων χιλιομ. δηλ. τὸ 1/5 τοῦ ὅλου μήκους, ἦτο κάπως εἰς καλυτέρα κατὰστασιν ὑπὸ ἐποψιν συγκοινωνιῶν.

ὑπὸ τοιούτους ὁρους ἐὰν ἡ Ἑλλάς ἐπέδιωκε περιορισμένους σκοπούς, μὴ θίγοντας ζωτικά τῆς Τουρκίας συμφέροντα, θὰ ἠδύνατο νὰ περιορίσῃ τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς εἰς τὸ πρὸς τὸ Αἰγαῖον Δυτικὸν Τμήμα, καὶ νὰ ἐπιτύχῃ ἐπωφελεῖ διὰ δευτερεύοντα ζητήματα εἰρήνην. Ἐὰν ὅμως οἱ σκοποὶ τῆς Ἑλλάδος ἔθιγον ζωτικά συμφέροντα τῆς Τουρκίας, οἷαι αἱ προτάσεις τοῦ κ. Γκερέυ, ἡ Τουρκία θὰ ἀντίστατο ἀπεγνωσμένως. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς καὶ ὀλόκληρος ἐὰν ἦτο, καὶ ὑπέρτερος τοῦ τουρκικοῦ, καὶ νικῶν ἀκόμη θὰ ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν τουρκικὸν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, δηλ. εἰς χώραν κατοικουμένην ὑπὸ ἐχθρικοῦ πληθυσμοῦ καὶ οἷαν τὴν περιεγράφαμεν. Διαρκῶς δὲ ἐλαττωμένου καὶ ἐξασθενούμενου τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ τῆς ἀνάγκης φυλάξεως ἐκτεταμένων συγκοινωνιῶν καὶ τῶν πλευρῶν του καὶ τῆς ἀνάγκης φρουρῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ, θὰ ἤρχετο μοιραῖως ἡ στιγμὴ καθ' ἣν εἰς κάποιον οἰονδήποτε μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ ὁ στρατὸς οὗτος θὰ ἰσορροπεῖτο ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ. (Ἀργότερα, ὡς γνωστόν, συνέβη τοῦτο εἰς τὸν Σαγγάριον, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἂν δὲν συνέβαινε τοῦτο, ἡ ἰσορροπία θὰ ἐπῆρχετο πάρα πέρα).

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς θὰ μεθίστατο εἰς τὴν ἄμυναν καὶ ἀναγκαίως θὰ διεσπείρετο ἐπὶ μεγάλῃς ἐκτάσεως. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης οἱ Τούρκοι, εὐρισκόμενοι ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν χώρᾳ, περιβάλλοντες τὸ μέτωπον τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, καὶ ἔχοντες ἐλευθέραν τὴν ἐκλογὴν καὶ χρόνον καὶ τοῦ σημείου τῆς ἐπιθέσεως, θὰ ἐξηνάκαζον ἀργὰ ἢ γρήγορα τὸν στρατὸν μας εἰς ὑποχώρησιν εἰς τὰ παράλια, καὶ ὑπὸ δυσμενεῖς ὁρους. Ἐὰν δὲ ἤθελεν ὁ στρατὸς μας νὰ ἐπιμελῇ κατέχων τὰ παράλια, θὰ ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ μείνῃ ἐκεῖ ἐπιστρατευμένος ἐπ' ἀόριστον, ὅπερ ἀδύνατον.

Θὰ συνέβαινε εἰς τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν ὅ,τι συνέβη εἰς τὸν Ναπολέοντα τὸ 1812. Διήλθεν οὗτος τὰ ρωσσικὰ σύνορα μὲ δύναμιν 500 χιλ. στρατοῦ, καί, προχωρῶν καὶ ἐξασθενῶν δι' οὗς προείπομεν λόγους, ἔφθασε πρὸς τῆς Μόσχας μὲ δύναμιν 80 χιλ. ἀνδρῶν. Τὸ ὑπόλοιπον κατεῖχε τὰς συγκοινωνίας καὶ ἐφύλαττε τὰ ἐκτεταμένα πλευρά. Ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ ἐὰν δὲν ἐκαίετο ἡ Μόσχα. Τὸ ψῆχος τὸ ὅποιον ἐδεκάτισε τὸν στρατὸν του, ἐδεκάτιζε δὲ ἐπίσης καὶ τοὺς Ρώσσους, μετέβαλε τὴν ἀναπόφευκτον ὑποχώρησιν εἰς καταστροφὴν. Τὸ μήκος δὲ τῶν ρωσσικῶν συνόρων μέχρι τῆς Μόσχας εἶναι 900 χιλ., δηλ. περίπου ὅσον ἀπὸ Σμύρνης μέχρι Σεβαστείας μόνον.

Ἄν ὑποθέσωμεν, παρ' ὅλα ταῦτα, ὅτι ἡ Ἑλλάς ἐξηνάκαζε τὴν Τουρκίαν εἰς εἰρήνην καὶ ἑδαφικὰς παραχωρήσεις ἐν Μ. Ἀσίᾳ, κατ' ἀνάγκην αἱ παραχωρήσεις αὗται δὲν θὰ περιελάμβανον ὀλόκληρον τὴν παραλιακὴν ζώνην ὅπου κατ' ὅσον Ἕλληνες, ἀλλ' ἐν τμήμα οἰονδήποτε αὐτῆς.

Κατ' ἀνάγκην ἐπίσης θὰ περιελάμβανε καὶ ἐνδοχώραν τοιαύτης ἐκτάσεως ὥστε καὶ οἰκονομικῶς βιώσιμον νὰ ἦτο τὸ παραχωρηθησόμενον τμήμα καὶ στρατιωτικῶς προφυλαγμένον. Ἄρα θὰ ἡλευθεροῦτο μικρὸν μόνον μέρος Ἑλλήνων, τῶν λοιπῶν ἀφιεμένων εἰς τὴν τύχην των, ἐνῶ ἡ παραχωρηθησομένη ἑκτασίς θὰ περιελάμβανε μεγάλην ἀναλογίαν Τούρκων. Εἰς τὸ Βιλαέτιον Σμύρνης ἡ ἀναλογία ἦτο 5 Ἕλληνες πρὸς 7 Τούρκους, εἰς δὲ τὸ Βιλαέτιον Τραπεζοῦντος 4 Ἕλληνες πρὸς 8 Τούρκους καὶ Μουσουλμάνους ἐν γένει. Καὶ ταῦτα μὲ εὐνοϊκὰς στατιστικὰς καὶ διὰ βιλαέτια ὅπου εἶχομεν σχετικῶς πυ-

κνούς ἑλληνικοὺς πληθυσμούς. Διὰ δὲ τὴν ἑκτασιν τὴν ὁποίαν προτιθέμεθα νὰ ζητήσωμεν (ἐπρόκειτο τότε περὶ τῶν 114 χιλ. τετραγωνικῶν χιλιομέτρων), ἡ ἀναλογία τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Τούρκους καθίστατο πολὺ μικροτέρα.

Ὑπὸ τοιοῦτους ὅρους, δεδομένου ὅτι ἡ κτῆσις αὕτη θὰ ἐχωρίζετο διὰ τῆς θαλάσσης ἀπὸ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, καὶ συνεπῶς θὰ ἦτο σχετικῶς μεμονωμένη ἀπὸ αὐτῆς, ἐν ἀμέσῳ δὲ γειτνιάσει καὶ ἐπαφῇ μὲ τὸ τουρκικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον πάντοτε θὰ ἀπέβλεπε εἰς τὴν ἀνάκτησιν αὐτῆς, θὰ ἐγεννᾶτο διὰ τὴν Ἑλλάδα σοβαρὸν ζήτημα διοικήσεως τῆς κτήσεως ταύτης καὶ ἔτι σοβαρώτερον διατηρήσεως αὐτῆς. Ἐν περιπτώσει Βαλκανικῆς περιπλοκῆς, τῆς ὁποίας ἀναμφιβόλως θὰ ἐπωφελεῖτο ἡ Τουρκία, ἡ Μικρασιατικὴ κτῆσις τῆς Ἑλλάδος θὰ ἀφίετο εἰς τὰς ἰδίας αὐτῆς δυνάμεις. Ἐὰν π.χ. ἡ κτῆσις μας περιελάμβανε τὸ Βιλαέτιον τῆς Σμύρνης, καὶ εἶχεν ἐκγυμνασθῇ ἐν τῷ μεταξύ ὀλόκληρος ὁ δυνάμενος νὰ φέρῃ ὅπλη πληθυσμὸς αὐτοῦ — ὁ ἑλληνικὸς ἐννοεῖται — ἡ ἐν ἐπιστρατεύσει δύναμις αὐτοῦ, ἡ ὁποία θὰ ἀντετάσσετο κατὰ τῆς Τουρκίας θὰ ἦτο τὸ πολὺ 40 χιλ. ἄνδρες, προφανῶς ἀνεπαρκεστάτη. Διὰ νὰ ἀποφύγῃ ἡ Ἑλλὰς τὸ ἐνδεχόμενον τοῦτο θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποφύγῃ ἐκάστοτε πᾶσαν Βαλκανικὴν περιπλοκὴν καὶ συνεπῶς νὰ ὑποχωρῇ ἐκάστοτε εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν γειτόνων τῆς. Εἶναι δὲ φανερόν ποῦ θὰ μᾶς ἦγε τοῦτο.

Κατέληξα συνιστῶν εἰς τὸν κ. Βενιζέλον ν' ἀποφύγῃ ὅχι μόνον πᾶσαν πολεμικὴν περιπέτειαν ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ἡ ὁποία ἀσφαλῶς θὰ κατέληγεν εἰς πλήρη ἀποτυχίαν, γινομένη μὲ μόνας τὰς δυνάμεις ἑστώ καὶ ὀλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, καὶ μάλιστα μετὰ τὴν συμμετοχὴν του εἰς τοὺς ἐν τῇ Βαλκανικῇ ἀγῶνας, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ρῆξιν πρὸς τὴν Τουρκίαν, θεωρῶν ὡς μόνην ὀρθὴν πολιτικὴν τὴν εἰρηνικὴν τοιαύτην, διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἑλληνισμὸς ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἠύξανε ποσοτικῶς, προώδεε δὲ καὶ ἀνεπτύσσετο κοινωνικῶς καὶ οἰκονομικῶς. Ἐφρόνουν ὅτι ὑπὸ τοιοῦτους ὅρους τὸ μέλλον θὰ ἦτο ἀσφαλῶς ἰδικόν μας, ἐὰν μάλιστα ἡ Ἑλλὰς ὑπεβοῦντο τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ ἑλληνισμοῦ διὰ φιλικῆς πρὸς τὴν Τουρκίαν στάσεως, ἥτις θὰ ἐξήρχετο κολοβωμένη καὶ ἐξησθενημένη ἐκ τοῦ μεγάλου πολέμου καὶ διὰ μεγαλυτέρας μερίμνης διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ προστασίαν τοῦ ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἑλληνικοῦ στοιχείου.

Προσέθεσα ὅμως εἰς τὸν κ. Βενιζέλον, ὅτι ἐὰν ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἡναγκασμένη νὰ δεχθῇ τὰς προτάσεις τοῦ κ. Γκρέυ, θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξασφαλίσῃ δύο τινὰ : Πρῶτον, ὅταν θὰ ἤρχετο ἡ ὥρα τοῦ Μικρασιατικοῦ πολέμου, συμμετοχὴν εἰς τοῦτον καὶ συμμαχικοῦ στρατοῦ ἐπαρκούς, ὅπως μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀχθῇ ὁ ἀγὼν εἰς πέρας. Καὶ δεύτερον, συμμετοχὴν καὶ τῶν Συμμάχων Δυνάμεων εἰς τὴν διανομὴν τῆς Μ. Ἀσίας, οὕτως ὥστε νὰ μὴ μείνῃ διόλου ἐλεύθερον τουρκικὸν κράτος, ἢ τοῦλάχιστον τόσον μικρὸν ὥστε νὰ μὴ δύναται εἰς τὸ μέλλον νὰ ἐνοχλήσῃ τὰς ἑλληνικὰς κτήσεις. Ἄνευ τῶν δύο τούτων ὅρων ἐθεώρουν τὴν προτεινομένην Μικρασιατικὴν πολιτικὴν καταστρεπτικὴν καὶ διὰ τὸν ἑλληνισμὸν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα.

ΛΟΓΟΣ Ι. ΜΕΤΑΞΑ ΕΙΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΝ, 17 ΙΟΥΛΙΟΥ 1924

«Σὰς εὐχαριστῶ διὰ τὴν θερμὴν καὶ ἐγκάρδιον ὑμῶν ὑποδοχὴν. Μὲ συγκίνησιν ἐπαναβλέπω μετὰ δωδεκαετίαν τὴν ὥραιαν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἀναπολῶ τὴν μεγάλην ἐκείνην ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἔθνος σύσσωμον καὶ ἐνιαῖον διεξήγαγεν ἀγῶνα δι' οὗ ἀπελευθερώθη ἡ Μακεδονία, ἡ Ἡπειρος, ἡ Κρήτη, αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου, ἀγῶνα τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ὁποίου ἀποδεικνύουσι τί δύναται νὰ κατορθώσῃ ὁ ἑλληνισμὸς ὁσάκις συνενώνει τὰς δυνάμεις του. Ἐνῶ τὰ κατόπιν συμβάντα καὶ ἡ σημερινή μας κατάστασις ἀποδεικνύουσιν εἰς ποίας καταστροφὰς μᾶς ἄγει ἡ ἄκρατος διχόνοια, ὁ ἐμφύλιος σπαραγμὸς.

«Δὲν εἶναι ζήτημα τοῦ παρόντος ποίους βαρύνουσιν αἱ εὐθύναι τοῦ ἀλληλοσπαραγμοῦ ἐκείνου. Ἡ μερὶς ἡμῶν ἔχει σχηματίσει ἀπτήν περὶ τοῦτου γνώμην καὶ τὴν γνωρίζετε πάντες. Ἀλλὰ τὰ συμβάντα ἐκεῖνα ἀνήκουν πλέον σχεδὸν εἰς τὸ παρελθόν καὶ ἡ ἀμερόληπτος ἱστορία θὰ κρίνῃ. Ἡμεῖς ὅμως δρῶντες σήμερον ἔχομεν πρὸ ἡμῶν τὸ πρόβλημα: Θὰ συνεχίσωμεν τὴν ἐμφύλιον ρῆξιν μέχρι τελείας ἐξοντώσεως τῆς Ἑλλάδος, διότι περὶ τοῦτου πρόκειται, κύριοι, ὁ κίνδυνος ἀνεπανορθώτου ἐθνικῆς συμφορᾶς ὀρθοῦται ὀλόκληρος πρὸ ἡμῶν, θέλομεν τὴν συντριβὴν ταύτην ἢ θέλομεν νὰ σώσωμεν ὅ,τι μᾶς ἐκληροδότησαν οἱ πατέρες ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ὅ,τι καλὸν ἔπραξεν ἡ γενεὰ εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκομεν; Ἰδοὺ τὸ πρόβλημα πρὸ τοῦ ὁποίου εὐρέθην καὶ ἐγὼ ὡς ἀρχηγὸς κόμματος πολιτικοῦ, τοῦ κόμματος τῶν Ἐλευθεροφρόνων μετὰ τὸ δημοψήφισμα.

«Εὐρεθεὶς πρὸ πραγματικῆς καταστάσεως, ἐπιβληθείσης διὰ πραγματικῶν γεγονότων, καταστάσεως τὴν ὁποίαν δὲν εἶχομεν οὔτε τὴν δύναμιν οὔτε τὰ μέσα νὰ μεταβάλλωμεν, ἔκρινα ὅτι δὲν ἐπετρέπετο εἰς ἡμᾶς νὰ συνεχίσωμεν ἀγῶνα, ὅστις μόνον διὰ βιαίων μέσων ἠδύνατο νὰ συνεχισθῇ, καὶ ὅστις ὑπὸ τοιοῦτους ὅρους ὅχι μόνον θὰ ἦγεν εἰς ἐξόντωση τῆς μερίδος ἡμῶν ἀλλὰ καὶ πρὸ παντὸς θὰ συνεπήγετο τὸν ὅλεθρον τῆς Ἑλλάδος. Ἐκρίνα ὅτι τοὺς κυρίους σκοποὺς τοῦ κόμματος ἡμῶν, μετὰ τῶν ὁποίων προέχει ἡ ἀνάκτησις τῶν ποδοπατηθειῶν ἐλευθεριῶν καὶ τῶν παραβιασθέντων δικαιωμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὀφείλομεν νὰ ἐπιδιώξωμεν διὰ καθαρῶς πολιτικοῦ ἀγῶνος διεξαγομένου ἐν πλήρει εὐκρινείᾳ καὶ ἀρμονίᾳ πρὸς τὰς γνωστὰς δηλώσεις ἡμῶν.

«Οὔτε ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ ἄλλως. Ἐπειδὴ ὅμως οὕτω ἔκρινα καὶ ἐξεδήλωσα ἀμέσως τὴν γνώμην μου, ὅπως ὀφείλουν οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες εἰς τὰς κρίσεις περιστάσεις νὰ μὴ κρύπτωσι τὰς γνώμας των ἐκ φόβου μήπως γίνωσι δυσάρεστοι, κατεκρίθη παρὰ τινων δριμύτατα, καὶ ἐσυκοφαντήθη κατὰ τρόπον δεικνύοντα πόση προσωπικὴ κατ' ἐμοῦ ἐμπάθεια ἐνυπῆρχεν εἰς τὰς ἐπιθέσεις ἐκεῖνας. Οὐδεὶς ὅμως ἐξ ἐκείνων οἰτινες οὕτω μὲ κατέκριναν εἶχε τὸ θάρρος νὰ προσέλθῃ εἰς τὸ μέσον καὶ νὰ ἀναλάβῃ ἀνδρικῶς τὴν πραγματοποίησιν τῶν σχεδίων του, καὶ περιορίζονται εἰς βιαίας δημοσιογραφικὰς ἐπιθέσεις κατὰ τῶν κρατούντων, τὰ πάντα δὲ πείθουν ὅτι οἱ ἡνωμένοι δημοκρατικοὶ ὅχι μόνον οὐδένα κίνδυνον αἰσθάνονται ἐκ τῆς δημοσιογραφικῆς ταύτης πολεμικῆς ἀλλὰ καὶ προφανῶς εὖ νοοῦσι ταύτην, διότι ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐλπίζουν ὅτι ἡ ἐξάλλος αὕτη δημαγωγία θὰ διασπάσῃ καὶ θὰ φθείρῃ τὰς δυνάμεις ἡμῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ποιοῦνται χρῆσιν αὐτῆς ἵνα κατορθώσωσι νὰ συγκρατήσωσι συμπαγεῖς τοὺς ὁπαδοὺς αὐτῶν ἀπέναντι ἐνδεχομένων δῆθεν κινδύνων.

«Ἀλλ' ἡμεῖς, πιστεύοντες ἀκραδάντως εἰς τὴν ὀρθότητα τῆς πολιτικῆς τὴν ὁποίαν ἠκολούθησαμε, βασιζόμεθα εἰς τὴν εὐθυκρίσιν καὶ τὴν σύνεσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἀποδειχθεῖσαν ἀκλόνητον ἐνότητα τοῦ κόμματος τῶν Ἐλευθεροφρόνων. Καὶ εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι τὰ νοσηρὰ δημαγωγικὰ φαινόμενα θὰ μείνωσιν ἄνευ ἀποτελέσματος καὶ οἱ σκοποὶ ἡμῶν θὰ ἀχθῶσιν εἰς αἶσιον τέρμα.

«Ἐνῶ ἐκ μέρους ἡμῶν πᾶσα κατεβλήθη προσπάθεια πρὸς ἐπάνοδον τῆς χώρας εἰς ὁμαλὸν πολιτικὸν βίον, οἱ κυβερνῶντες καὶ μετ' αὐτῶν οἱ κατ' οὐσίαν συγκυβερνῶντες, καίτοι μὴ μετέχοντες τῆς κυβερνήσεως, πολιτικοὶ δυστυχῶς δὲν ἠθέλησαν οὔτε θέλουν νὰ ἐπιτρέψωσιν εἰς τὴν χώραν ὅπως ἐπανεύρῃ τὴν ὁδόν, τὴν μόνην ὁδόν, ἥτις δύναται νὰ ἀγάγῃ εἰς τὴν σωτηρίαν. Διαιωνίζεται ὁ βίος Ἐθνοσυνελεύσεως ἀπὸ τὴν ὁποίαν λείπει ὀλόκληρος πολιτικὸς κόσμος καὶ ἥτις δὲν ἐκπροσωπεῖ παρὰ μίση καὶ πάθη, τὰ κορυφωθέντα κατὰ Δεκέμβριον τοῦ παρελθόντος ἔτους καὶ ἡ ὁποία ἐπὶ μῆνας διαπληκτιζομένη δὲν κατάρθωσεν οὐδὲ κὰν νὰ ἀρχίσῃ τὸ συντακτικόν τῆς ἔργον.

«Τὰ μέτρα τῆς συμφιλώσεως, ἰδίως ἐν τῷ στρατῷ καὶ στόλῳ, τὰ τόσον διαφημισθέντα, κοιμῶνται νήδυμον ὕπνον. Νέαι διαιρέσεις καὶ νέαι διχόνοιαὶ ὑπεκκαίονται ἐκεῖ ὅπου ἔπρεπε νὰ κυριαρχῇ ἀπόλυτος πειθαρχία καὶ ἀφοσίωσις εἰς τὸ καθήκον. Ἐπὶ τῇ βίᾳ ψευδῶν καὶ νόθων ἐκλογικῶν καταλόγων παρασκευάζονται ἐν σπουδῇ κοινοτικά καὶ